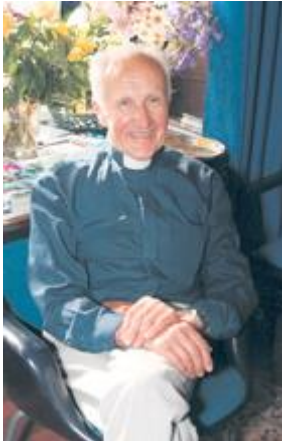

19.07.2008

Vello Salum: Tuleb tugevdada kogukondi ja rahvusriike

Pilistvere emeriitõpetaja Vello Salum tähistas hiljuti oma 75. sünnipäeva. Ta usub kihelkondade taastumisse ja sellesse, et pisikest koduplaneeti nimega Maa on võimalik ökokatastroofist päästa.

Kuuldavasti olete sündinud Põhja -Tartumaal, kus täpsemalt?

Äksi kihelkonnas Elistvere asunduses Vahe talus. Mu isale anti Vabadussõjas osalemise eest Elistvere mõisast päris hea krunt. Osa Raigastvere järvest, heinamaa, voore peal olid põllud, teisel pool karjamaa ja mets. Hooned ehitas isa ise, kui ma väike olin, sain ka mängida ehitamist. Kuni koolimine kuni elasin Vahe talus. Isa oli varem olnud ka Riigikogus, aga kui Päts selle laiali saatis, siis õppis isa loomaarstiks.

Mis erakonna esindajana isa Riigikogus oli ja kuidas pere keerulised ajad üle elas?

Isa kuulus Asunike erakonda, aga ma ei mäleta sellest midagi, olin liiga väike. Kuna ta protestis Pätsu võimuhaaramise puhul, ei hakatud teda ka Siberisse saatma. Ihaldatavat vara meil ka polnud, ema oli küll suure talu peretütar ja saanud kaunis hea kaasavara, aga meie, viis last, hüppasime pehmel mööblil kõik vedrud katki. Saadeti ju ära, kellel oli esinduslik maja või mööbel. Onu ja tädi viidi küll ära. Mu isa oli huumorimees, kõige raskematel aegadel sai ta hea huumoriga asjast üle. Vene aeg oli eriti raske, aga huumor aitas. See aeg oli nii absurdne ja vägivaldne, kurtmine ei aidanud, tuli loota, et ebaõiglus ei saa igavesti kesta. Ajalugu me ümber muuta ei saa, kuid seda enam peame nüüd kiiremini ja õigemini tegutsema.

Millised oleksid need teemad, millega tuleks olevikus tegelda?

Praegu on olukord globaalselt tunduvalt halvemaks läinud, pean silmas keskkonnareostamist ja meeletut võidurelvastumist. Tapatehnikat on palju rohkem, selle vastu peab astuma.

Hiina viis kloostrist vanglasse 1000 tiibeti munka, see on otsene genotsiid. Olümpiamängud on rahumängud, Vana-Kreekas sellel ajal ei sõditud, aga praegu ju sõda käib. ÜRO ja Kirikute Maailmanõukogu peaks selle olukorra vastu protesti avaldama. Tiibet peaks saama autonoomia või iseseisvuse, praegu on seal eksilvalitsus Dalai-laamaga eesotsas, ülikool ja suuremad kloostrid on Põhja-Indias.

Potala palee peaklooster, üks imposantsemaid hooneid maailmas, on tühi. Hiina kultuurirevolutsiooni käigus on hävitatud umbes 6000 usukeskust ja tapetud üle 1,2 miljoni inimese. Euroopa ei tohiks seda vaikides pealt vaadata.

Majandus on ju kõige tähtsam. Kas tänapäeva riikidel leidub veel mingeid muid põhimõtteid?

Raske üldistada. Igal juhul tuleks eriti väikeriikidel solidaarsed olla. Tiibet pole erand. 14 miljonit kurdi pole iseseisvust saanud, tšetšeenid, baskid... Kõige kurvem olukord on meie hõimurahval, handimansidel.

See, mis nüüd toimus soome-ugri kongressil, oli täiesti võrreldav Stalini ajaga. Kõik delegaadid isoleeriti kohalikest elanikest, kingitusi uuriti kaks päeva. Medvedjev surus peale, miks keskus peab olema Helsingis, ta võiks olla hoopis Venemaal.

See nn Venemaa gaas – pool sellest tuleb Handi-Mandi rahvusterritooriumilt!

Kui handid-mansid saaksid oma loodusvaradelt sama palju kui Kanada indiaanlased, oleks nad maailma rikkaim rahvas! Praegu on nad maailma paljaksröövituim rahvas. Seda vaikides pealt vaadata pole õige, soome-ugri rahvad peavad seda olukorda maailmas tutvustama.

Putini-Schröderi pakt on juba kolmas Euroopa jagamine. Esimene oli Molotov-Ribbentropi pakt, teine Jalta konverents, kui Ida-Euroopa anti Stalinile, ja nüüd, kui gaasijuhe rajatakse, jagatakse jälle Euroopat. See on otsene röövmajandus.

See pole mingisugune demokraatia, see on KGB kapitalism: kogu võim on koondunud KGB juhtkonna kätte, Medvedjev on natuke euroopalikum esindaja, aga Venemaa on tõestanud, et ta on kaugel demokraatiast ja rahvusõiguste tagamisest. Samas: mida väiksem rahvas, seda suurem peaks tal olema õiguslik kaitse.

Meie ju teame, et Venemaaga ei saa üldse rääkida, **kuidas see maailmale selgeks teha?**

Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liit on kommunistliku genotsiidi teema üles tõstnud, seda tuleb jätkata ja järjest fakte üles tõsta – ehk hakkab see neile ka päralt jõudma. Asi pole lootusetu, lihtsalt tuleb jõulisemalt jätkata.

Ühine vaenlane kõigile kirikutele ja kõigile väikeriikidele on militarism. See, mis Venemaal toimub, on **kaugel kristlusest tema algses tähenduses.**

Peeter I alates hakkas kõik viltu kiskuma: varem oli Moskva vürstkonnas patriarh esimene mees, tsaar aga täitevvõimu esindaja, Peeter I see aga ei meeldinud ja ta pani patriarhi vangi. **Nii sai tsaar sisuliselt kirikupeaks.** Kirik allutati tsaarile ja vene õigeusu kirikul puudus patriarh kuni oktoobrirevolutsioonini. Niimoodi eemalduti ristiusu põhitõdedest, tulemuseks oli verine oktoobrirevolutsioon.

Tiibetis aga on vastupidi, pealegi on ka sealne kirikupea valimine palju kristlikum kui Venemaa või Anglikaani kirikupea valimine. Tiibetis valitakse kirikupeaks kõige suuremate eeldustega poiss, keda kasvatatakse kloostris juures, et temast ei saaks egoist, kes asetaks rõhku võitlusele relvadega, vaid et ta vaimselt täiustuks ja et tema empaatiavõime areneks.

Muide, eestiaegses entsüklopeedias oli sõna „empaatia” olemas, Naani välja antud nõukogude entsüklopeedias **seda mõistet enam polnud,** sest sellist kodanlikku asja polnud vaja. Nagu ka rahvusõigusi.

Just juhtival isikul peab olema suur empaatiavõime ja minimaalne ego. Kui inimene on üksik, siis ta võib olla egoist. Abielluses ei saa ego enam olla rohkem kui 50 protsenti, saanud lapsed, tuleb seda veelgi rohkem jagada. Kui aga inimene on küla-, maa- või riigivanem, siis selle ego protsent peab olema järjest väiksem. Kirikupeade kasvatamisel on oluline, et egoism saaks välistatud, et ta oleks võimalikult altruistlik ja suure empaatiavõimega.

See on ideaal, elus me seda ei näe. Kõrvalt vaadates tundub, et kirikus trügivad ka **üles ikka egoistid ja karjeristid.**

Ja viljad on ka käes. Euroopa Liidu põhikirja ei võetudki sõna kristlik sisse, sest kristlik on eri tähendustega.

Lutheri usupuhastuse ajal oli Henry VIII veel suur **katoliku usu kaitsja.** Paavst andis talle selle eest lausa **eriautasu.** Kuid ta tahtis lahutada ja paavst ei lahutanud. Siis see edev sõjamees vihastas ja sundis parlamenti ennast kirikupeaks nimetama.

Tulemus oli: teisest abielust ei saadud ka poega, ainult tütar, kellest hiljem sai kuninganna Elisabeth, võimuahne naine. Kuningas abiellus **kuus** korda. Kahte viimast naist, kes olid temast väga palju nooremad, ta kahtlustas, et nad semmivad sekretäridega. Ta laskis nad tappa, ise vaatas pealt. **Kas see on siis hea karjase eeskuju järgimine?**

Inglismaal oli tollal palju tsistertslaste mungakloostreid. Need olid rahumeelsed misjonärid, tegelesid aianduse, põllunduse ja kalakasvatusega, sest munk pidi oma kätetööst elatuma. Henry VIII jagas kloostrid oma väepealikutele ja tappis munki, et saavutada populaarsust. Kas see on siis kirikupea ehk Jeesuse eeskuju järgija? Need kaks näidet, **Peeter I ja Henry VIII** näitavad, et sellist kristlust Euroopa Liit **aluseks võtta ei saa.** Need kirikud ei ole oma viga tunnistanud, praegune Elisabeth II ei ole kirikupea tiitlit loobunud. Need on hellad kohad ja **neist vaikitakse.**

Koostöö, kus kirik alistub ilmalikule võimule, ei ole head vilja kandnud. Luther ei kiitnud elu lõpul heaks seda, mis lõpuks välja tuli. **Ta tahtis usupuhastust kirikusiseselt,** aga tolleaegse Rooma kirikuvalitsuse liikmed vaatasid, mis see **haisev munk sealt kusagilt Põhja-Germaaniast tuleb neid õpetama,** ega võtnud Lutheri parandusi vastu.

Luther kuulutati lindpriiks, visati kiriku osadusest välja. Kes Lutherile öömaja andis, oli ka kiriku põlu all. Elu lõpul ütles Luther: "Oleks ma kõike seda ette näinud, poleks ka kümme hobust mind mungakambriist välja tirinud."

Tuleb saavutada, et kirik ei teeniks militariste ja kapitaliste. David Korten on kirjutanud sel teemal hea raamatu „Maailm suurfirmade haardes”.

Räägime Tiibetist ja kristlusest. Seega olulisem kui religiooni nimi on vaimsus?

Uku Masing näitab oma raamatutes „**Budismist**” ja „**Meil on lootust**”, et vastuolu ei ole, usk on olemuslikult üks. Inimene peab täiustuma või kirkastuma, valgustuse saama.

Erinevaid religioone ei ole vaja vastandada, sisuliselt on nad samad, vaid kultuurikeskkond on erinev ja keel on erinev. Pole ka luterlikku lõpmatust ega katoliiklikku kõikainsust, vaid nagu Masing ütleb, lõpmatus on üks, ta on üks paljudest Jumala nimedest.

Erinevused budismi, taoismi ja kristluse vahel seisnevad vaid välistes asjades, sisemiselt kehtib ikka see, mida Uku Masing elueesmärgi puhul kirjutab raamatus: „**Meil on lootust: Eesmärk elusamus.**“ Masing ütleb: „Inimese/.../ **elu mõtteks võib pidada elusamust.** Elu on mõttekas siis, kui inimene saab olla intensiivsem, teadlikum, ärkvemal eilsest.

See tähendab, et elu mõte on elu enda kvaliteedis ega ole mistahes eluvalduste **kvantiteedi suurendamises.**“ Sama, mida Jeesus Mäejutluses ütleb: „**Olge täiuslikud, nagu teie taevane isa on täiuslik.**” Peame kasvama täisealiseks Kristuse täiuse täisea mõõtu mööda, inimese täiustumine on iga inimese esmane soov ja ülesanne. **Mis puutub militarismi, siis selle kohta kehtib tõde, kes mõõga tõmbab, see mõõga läbi langeb.**

Viimsepäeval taotakse mõõgad sahkadeks ja inimesed ei õpi enam sõdima. On vaja kirikute ja erinevate uskkondade sügavat dialoogi, siis saab ühiselt suurkapalistide ja militaristide vastu moodustada vaimse jõu, mis lõpetab **lõputu tapatehnika täiustamise ja äri sellega.**

Mida soovitate eestlastele?

Soovitan lugeda **Valter Ranna raamatut „Eestlus on looming”**. Liiga suurel rahval on inertsus suur, massil on raske oma elulaadi ja mõtteviisi muuta. Balti rahvad on optimaalse suurusega, nad saavad kiiremini muuta oma harjumusi või vigu kiirelt parandada. **Just väikerahvastel on tulevikku.**

Valter Rand ütleb: „On võimalik jõuda uutele moraaltõlgendustele – näiteks on ebamoraalne olla suur (ühiskonna mõttes) nii arvuliselt, juurdekasvult kui ka võimult. Suuruse saavutamine on seoses sotsiaal-ökoloogilise tasakaalutusega. /.../ Kuna mõnele rahvale on praegu paratamatu olla suur, **siis rõhutab see moraalne nõue nende kohustust säilitada ja aidata väikerahvaste kultuure ja arengut nende väikeste huvide kohaselt. /.../**

On loota aegu, mil suurrahvaste liikmed hakkavad tundma häbi oma rahva vedel-vormitust suurusest ja sellega seotud kultuurihõredusest ning hakkavad avastama oma ammu unustatud etnilisi **juuri**, et jälle väikeste hulka kuuluda.“

Suurriike on vaja ainult sõjapidamiseks, maailma vallutamiseks. Väikerahvad saavad hariduse osas palju paremini areneda, kui nad pole sunnitud **võidurelvastumisega** kaasa minema. David C. Korten toob ökokatastroofi näiteid, kuidas loodust kahjustatakse ja väikerahvastest ei hoolita. Selleks, et lõplikult hävingust pääseda, **tuleb tugevdada kogukondi, tuleb tugevdada rahvusriike.**

Mis on kristlik perekond? Eesti mõistes kihelkond. Maaga seotud kogukond, kes püüab elada **Mäejutluse põhimõtete järgi.** Küla-, valla- ja maavanemad, inimesed, kes seatud kogukonda või riiki juhtima, järgigu Jeesuse eeskujul **eriti** tähelepanelikult.

Väikerahva puhul on ju oluline ka järelkasv.

Kahtlemata, kuid mitte sugugi ainult väikerahva puhul. **Kui Idamaades tahetakse last, siis valmistavad mõlemad vanemad ennast vähemalt kolm kuud ette.** Nad puhastavad enda organismi ning **õpivad**, kuidas last kasvatada. Jaapanis **on mõeldamatu**, et tüdruk ei käi pruudikoolis ja tahab abielluda. On erakoolid, kus õpetatakse, kuidas last toita, hoida ja kuidas mehega toimida, kui ta tahab kõrvale minna. **Kolm esimest** aastat pühendub naine lapse kasvatamisele.

Vanasti olid ka meil leerikoolid ehk peakoolid. **Ilma seal käimata** ei saanud mehele minna ega naist võtta. Olid **eraldi** õpetused poistele ja tüdrukutele. Poisid käisid advendi ajal neli nädalat koos, neile õpetati kõike, **mitte ainult** katekismust, vaid ka seda, **kuidas** olla pereisa. Praegu õpetatakse seda **liiga vähe.** Nõukogude ajal ei tohtinud leerikooli üldse teha, üle kolme ei tohtinud kokku kutsuda, siis **oli** juba nõukogudevastane koosolek.

Tüdrukutel oli leerikool kevadel, lugesin Amblas vanu aastaaruandeid ja kroonikaid. Jaoskonnaarst pidas neile loenguid peresuhete teemal. Kui inimene ei olnud leeris käinud, **sai ta karjapoispalka**, täiemehe oma ei makstud. Kui keegi tahtis abielluda, **siis kolmel pühapäeval** kuulutati see kantslist maha. Õpetaja ütles: „Mihkel tahab abielluda Mariga ja kui kellelgi on ütlemist, **siis ütelgu kohe või vaikigu.**” Kui siis Mihkel oli lubadusi andnud ka mõnele teisele, pidi ta selle ära klaarima.

Praegune kirik küll eluõpetust ei jaga, pigem jääb mulje, et **kirik ei viitsi** oma rahva hinge eest hoolt kanda.

50 aastat teaduslikku ateisismi **on inimeste ajud nii ära risustanud**, et pole teostunud see, mis esimese Eesti Vabariigi ajal oli, et usuõpetus on koolile kohustuslik ja **õpilasele vabatahtlik. Kabala** põhikoolis oli lastevanemate ja õppenõukogu ühine koosolek. Selgitasin seal, kuidas varem oli ja kuidas on praegu. Lasksin inimestel hääletada, **kes ei taha**, et nende laps usuõpetust õpiks. 60 inimesest **tõstis käe kaks.**

Ometi nõukogulik suhtumine jätkub. **Kui sa ei tea, mida sa eitad, on see absurdne.** Tutvu ja eita siis. **Need, kes praegu on kõvasti vastu, on nõukogude riigiusu vaimus kasvanud.** Ateism oli ju nõukogude riigi usk. **Usk horoskoopidesse aga on plaanimajanduse mõtteviisi jätk.** Kui Kremli plaanimajandus ennast ei õigustanud, pidi mingi kord ikka olema.

Siis tulid astroloogide seletused **kosmilisest plaanimajandusest. Austus!**

Martin Lutherile valmistas ka pahameelt, et saksa vürstid polnud piisavalt kristlikud ja haritud ning ta lootis, et kirikule jäetakse tema valdused ja kloostrid alles, sest haridussüsteem ja hoolekanne oli kiriku käes. Kui aga läks krabamiseks, siis kloostrid suleti, eesrindlikud majandid võeti üle ja kirik muutus **vaeseks, haridusega enam ei tegeldud.**

Seetõttu pole õige, et kirik oleks allutatud rüütelkonnale või siis ka riigile. Me ei vaja riigikirikut, vaid **kirikuriiki**, kus otsustajaks oleks **teadmamees**, mitte kangem kakleja. Austus!

EELK oli eesti rahva kirik, mitte saksa kirik, meie vaba rahvakiriku rajasid **Villem Reimann, Jakob Hurt ja Johann Köpp** – sellele tuleb toetuda ja jätkata sealt, kus nende alustatud töö pooleli jäi ja välismõjude tõttu katkes. Super!

Mulle tundub, et maailm liigub vastupidises suunas. **Pilistveres** vaatab ka juba vastu mingi värskelt ülevuntsitud viisnurgaga sammast. Mis plaanimajandus see on? Huvitav?

Krt. Meie ajakirjandus, kas keegi sellest varem teadis, tunnen end tõelise ohmuna, hoituna teadmatuses ?

Putin laskis selle korda teha, meie teda ei puuduta. See on aga **otseselt** Kremli tellimus.

Peeter I raius akna Euroopasse ja see on ju „ühtse Venemaa” eesmärk, et Peeter I rajatud piirides peab kõik ühtne olema. See on kõige räigem kolonialism 21. sajandil. Eesti oli Rahvaste Liidu liige, Tartu rahuleping oli rahvusvaheliselt aktsepteeritud, sellest ei saa taganeda. Kui Venemaa venitab ja nõuab ratifitseerimisseaduse preambula ümber tegemist, siis meie ei ole kohustatud seda tegema. Kui kindlalt võib eestlane ennast tunda, kas 10 ja 20 aasta pärast on meie kodud alles, kas on mõtet õunapuid istutada?

Lootust ei maksa kaotada. Me elame globaalkülas. Külas ei ole võimalik, et suurtalunik või see, kellel on rohkem poegi ja sulaseid, võtab väiksema naabri põllud endale. Juba esimese Eesti Vabariigi ajal võeti vastu popsiseadus.

Suurfirmade haare on laienenud ja rahvusriikide osakaalu püütakse majanduslike hoobadega vähendada. **Korten kutsub üles** kogukondade ja rahvusriikide tugevdamisele. Teist teed ei ole. Me saame tugineda Mäejutlusele: rahvad ei pea enam õppima sõdima, igaüks elab oma viljapuu all. Kui suured seda ei arvesta, siis häda neile. **Suurriigid on oma suuruse saavutanud relvadega ja ebaõiglusega ja selle eest nad peavad vastust ka andma.**

Ajalugu ei tohi korduda, igal rahval on õigus oma kodumaale. Eestlased peavad aga hoiduma sellest, et me oma kodutalusid, maid ja metsa välismaalastele maha ei müüks.

Tuleb taastada kihelkonnad, et inimesed saaksid ise otsustada. Eesti kodanikke registreeriti kihelkondade alusel.

Milleks säilitada struktuure, mis on pärit Stalini ajast? Pean silmas neid oblastipiire, mis on praegused maakonnapiirid.

Pilistvere kihelkond on nii suur, et Stalini ajal jätkus seda kolmele oblastile. Kabala ja Imavere vald kuulusid Tallinna, Kõo vald Pärnu ja idapoolne serv Tartu oblasti alla. **Praegu me oleme Pärnu oblastis.** Kõo vald kuulub Viljandimaale, kuid kaks kilomeetrit põhja poole algab Türi vald ja Järvamaa, kaks kilomeetrit kirikust ida poole on Jõgevamaa.

Haldusreform peaks tooma tagasi eestiaegsed maakonnapiirid,

Põlva, Jõgeva ja Rapla maakonnad **pole ajaloolised** ega õigusta ennast.

Kurioosum on, kui vaadata Raplamaad ja Harjumaad. Ajalooliselt nimetati just Rapla piirkonda Harjumaaks, mereäärne ala oli aga Rävala. Praegune Harjumaad on ju ilma Harjumaata.

Mida ütlete neile eestlastele, kes mingil põhjusel ei taha (enam) olla kristlased, kuid kes mingil juhul pole ka ateistid? Super, nad on endiselt loodususked, st. Maalased!

Jeesus ütles Jumala iseloomustamiseks: minu isa on aednik. Kristlane on aedniku laps ja looduse kummardamine **täieneb aiandusega.**

Kõige olulisem on, et meie rahvas täielikult vabaneks Stalini-aegsest suhtumisest, et me ei palu looduselt armuande, vaid võtame.

Kristlik ühiskond on kõige ühistulisem, ühistegevuse taastamine ja tugevdamine **on meile hädavajalik.** Kristlik ühiskond ei ole mitte organisatsioon, vaid organism. Elav tervik, tema ühendamine ja sidususe suurendamine loob võimaluse ökokatastroofist pääsemiseks.

Soome-ugri rahvastele peab toetust avaldama.

Tuleks luua Soome-Ugri Ühispank – maailmapanga ühisosa, et Eesti, Ungari, Soome ja kõige rikkam **soome-ugri rahvas handi-mansid** saaksid üksteist toetada.